

FOLKLORNO I UMJETNIČKO
U RAZGOVORU UGODNOM ANDRIJE KAČIĆA MIOŠIĆA
(KAČIĆEVO DJELO U OKVIRU POETIKE PROSVJETITELJSTVA)

Nikica Kolumbić

U Kačićevu pjesništvu susrele su se u biti dvije, po nekim aspektima raznorodne poetike — folklorna i umjetnička, moglo bi se reći učena, a ta je osobitost proizašla iz zahtjeva vremena u kojem je on stvarao.¹ Svemu tome nametnula se i treća komponenta koju čini prosvjetiteljska odnosno didaktička namjena, što je bio i glavni motiv njegova pjesnikovanja.²

Kačić, međutim, nije spadao među one pjesnike koji su stvarali iz dubine unu-trašnjeg poetskog poziva, on nije bio jedan od onakvih poeta kojima bi pjesma bila jedini način da izraze svoj doživljaj svijeta. No to i nije bio jedini čimbenik koji je bio razlogom da se u književnoj kritici njegovoj poeziji poriče potrebna poetska razina. Kao obrazovan čovjek, angažiran prije svega na bitnim pitanjima opstanka nacionalnog bića pristupio je poeziji kao svome domovinskom i prosvjetiteljskom zadatku. Držeći se toga cilja, on je na stanovit način zanemarivao one komponente koje bi morale pridonositi višoj poetskoj razini njegovih stihovanih sastavaka. S druge strane, iako crkvena osoba, on se u taj prosvjetiteljski posao nije upuštao kao vjerski pisac, nije se pridružio onim crkvenim piscima, svojim suvremenicima, posebno svojim franjevačkim kolegama, koji su se u svojim tekstovima pa i u svojim pjesmama suprotstavljali njegovanju narodne, usmene poezije, smatrajući te tradicionalne sastavke »ispraznima«. Tako je i franjevac Toma Babić upozoravao vjernike u svojim

desetercima, u knjizi »Cvit razlika mirisa duhovnoga« (Mneci 1727), kako te pjesme »nisu za dušu korisne«, pa čak ni one pjesme »od junaka i stari viteza, od ajduka i prošasti lupeža«, koje je Kačić obrađivao s toliko ljubavi.³

Ali koliko je s jedne strane prosvjetiteljska odnosno didaktička namjena štetila umjetničkoj vrijednosti Kačićevih pjesmotvora, toliko je, s druge strane, ona tim njegovim tekstovima usadila neke kompozicijske i stilske osobitosti koje su sudjelovale u formiranju jedne nove, možda ne tako izrazite, ali svakako, u nekim crtama, i osebujne poetike. Neke osobitosti poetskih i tematskih sastavnica u Kačićevu »Razgovoru ugodnom« književna je kritika već istakla, a posebno je neke od njih u već spomenutoj monografiji obradio F. S. Perillo.⁴ Ovom će se prilikom, više u kratkom pregledu nego sustavno i detaljno, prikazati one sadržajne i formalne sastavnice koje u uzajamnom sudjelovanju pri izgradnji pjesničkog djela čine ono što se može nazvati kačićevskim pjesničkim proizvodom.

Usprkos velikoj popularnosti koju je Kačićevo djelo doživjelo, već od Ivana Lovrića, krajem 18. st., iznose se misli kako on nije dobar, nego dapače i loš pjesnik.⁵ Zato se nerijetko ističu mišljenja kako on nije stvarao iz dubljih unutarnjih pobuda, ali se ipak pri tome u književnim ocjenama navodi kako u Kačićevoj zbirci ima i pjesama u kojima on nije bio toliko sputan povijesnom i faktografskom građom pa je u nekim pjesmama progovorio kao pjesnik koji ima i uzbuđene mašte i poetske doživljenosti. Takva je primjerice njegova »Pisma od kralja Vladimira«, koju je sastavljao prema legendi u »Ljetopisu popa Dukljanina«, a takve su i neke pjesme o Jurju Kastriotiću i nekim drugim junacima, koje nije sastavljao prema utvrđenim povijesnim podacima.

Swoga skromnog pjesničkog dometa Kačić je bio i sam svjestan, ističući u svom predgovoru drugom izdanju »Razgovora ugodnog« iz 1759. kako u njegovim pjesničkim sastavcima »štilac« odnosno čitatelj neće naći »retorike ni poezije, nakićena ni napirlitana veza«, nego će naći »jednu zgradu svrhu tvrdoga temelja od istine zidanu stinam naravnim iz dubokih jama« po nastojanju »siromaha Milovana iskopanih«. On je, naime, uvjeren da je svojim pjesmama »kamenje pripravo« onome koji se »naslađuje u zgrađam narešenim«, tj. savršenijim umjetničkim djelima, pa tom pjesničkom sladokuscu preporučuje: »teši ih i kreši ih s tvojizim alatom koga si stekao, ter načinjaj visoke, plemenite i gospodske polače«.⁶

Razlog pak što svjesno ostaje na toj razini lako je opravdao navodeći kako svoje djelo namjenjuje: »siromasima težacima i čobanima naroda slovinskoga,

koji se naslađuju u takizim pismam«. ⁷ Prilagođujući se ukusu takve čitateljske ili slušateljske publike Kačić snizuje razinu svoje poezije, ali on u isto vrijeme ističe i vrijednost usmene pjesničke predaje jer ono povijesno sjećanje koje je u Hrvata oskudno sačuvano u knjigama stoljećima se čuva u oblicima folklorne usmene riječi. To sam autor na poseban način navodi svojim riječima: »Ma narod slovinski vazda je bio, kako se vidi, u tomu malo pomljiv, jer se malo stvari štije i nahodi od starih kralja, bana, gospode i događaja, koji su se događali u našim stranam. I da se posve ne izgube od starih vitezova uspomene, Gospodin Bog dao je našem narodu taku pamet naravnu, da ono, što drugi narodi uzdrže u knjigam, oni uzdrže u pameti pivajući na sobetim, dernecim i po svim mistim, kuda putuju, pisme svojih kralja, bana, vitezova i vrsnih junaka, koje premda nisu posve istinite, ništa ne manje ima svaka dobar temelj od istine«. ⁸

Ta vrijednost epske narodne poezije, njezina zasluga za očuvanje nacionalne svijesti, nametnula je i Kačiću potrebu da ugodu uhu i duhu svoga težačkoga čitatelja ili slušatelja, pa je i on prije svega prihvatio narodni epski deseterac. Doduše, on nije prvi koji je taj stih uveo u hrvatsku, ovdje uvjetno rečeno, umjetničku odnosno učenu poeziju, jer su u isto vrijeme, neovisni jedni od drugih, u tom stilu i stihu, a u duhu prosvjetiteljskih nastojanja, pisali i njegovi drugi hrvatski suvremenici od bokokotorskih i bosanskih do slavonskih pjesnika. Neki su s istim didaktičkim ciljem pjevali nanovo oživljenim i obnovljenim srednjovjekovnim pučkim osmeračkim dvostihom (primjerice kao Kačićev prethodnik Filip Grabovac, pa i sam Kačić), ali naš je pjesnik epskom narodnom desetercu pristupao smišljeno i sustavno, s jasno zacrtanim ciljem tematske osnove i s unaprijed planiranim receptorom u osobi neukog težaka i čobana.

Kačić je izvrsno, ponekad u detaljima i nadahnuto znao pogoditi stil i ritam usmenoga narodnog deseterca, toliko uspješno da su mnoge njegove pjesme čitatelji usvajali kao pjesme iz usmene predaje.

Dobar dio njegovih pjesama započinje tipičnim počecima folklorne poezije i to prezentskom frazom, primjerice: ⁹

- »Knjigu piše od Kotara kneže« (Pisma Radovana i Milovana)
- »Goji majka sinka malenoga« (Pisma od kralja Tješimira)
- »Gorko cvili sužanj Vladimire« (Pisma od kralja Vladimira)
- »Rano rani Zakarija bane« (Pisma od rata Jure Kastriotića)
- »Vojsku kupi Sejdijiću paša« (Pisma od grada Splita)
- »Rano rani Tečeliya bane« (Pisma od Beča)

- »Vojsku kupi kruna cesarova« (Pisma Marijana Terzijača iz Kobaša od Slavonije)
- »Knjigu piše Kuna Asan-aga« (Pisma, kako Kotarci isikoše Turke rata bečkoga)
- »Grad se bili kod polja Petrova« (Pisma od vitezova drniških i zagorskih)

U stilu usmene poezije česti su kod Kačića i počeci s apostrofom:

- »Zapjevajte, slovinske krajine« (Kratka pjesma od jasne kuće i viteškoga plemena Ivanovića)
- »Kaži pravo, iz gorice vilo« (Pisma kapetana aliti vojvode Jure Čulića i njegovih sinova Petra i Filipa)
- »Poslušajte, mladi topčibaše« (Pisma glasovitih vitezova Ante i Petra Brešanića, topčibaša Duždevih)
- »Trebinj-grade, gnizdo sokolovo« (Pjesma od vitezova Ljubibratića)
- »Šibeniče, gnizdo sokolovo« (Pisma od vitezova šibeničkih)
- »Kninu grade, gnizdo sokolovo« (Pisma od grada Knina i njegovih vitezova)
- »Sinju grade, zlatni buzdohane« (Prva pisma od vitezova sinjskih)
- »Poslušajte, mladi Cetinjani« (Pisma od Marka Ćurkovića)
- »Nu poslušaj, dragi pobratime« (Pisma treća osobita od vitezova poljičkih)
- »Ej Kotore, gnizdo sokolovo« (Pisma od vitezova kotorskih)
- »Hodi, pobre, da se domišljamo« (Pisma od vitezova dalmatinskih)
- »Probudi se, Bosno, zemljo slavna« (Pisma najposlidnja od slavne Bosne).

Kao što je to u usmenoj poeziji, i neke Kačićeve pjesme započinju pojavom vile:

»Ljuto cvile slovinska gospoda,
kako cvile, do neba se čuje;
dozivilje ih vila iz planina
ter je njimam tiho govorila:« (Pisma od Pavlimira)

»Još ne biše zora zabilila
ni danica lica pomolila,
zove vila s Prologa planine
vitezove od ravne Cetine:« (Treća pisma od Sinja i njegovih vitezova).

U svim ćemo Kačićevim pjesmama naići na tipične stajace epitete (*gorica crna, gusle javorove, gora zelena, žarko sunce, bilo lišće, hladna voda, bijeli*

danak, rusa glava, rujno vino, bila šenica, velika nevolja, britke čorde, gizdava divojka, dobri konji, vojska nebrojena, bojno kopje itd.) kao i na mnoštvo sintagmi poznatih iz folklorne poezije (*lipo pozdravljati, biti bojak, pjesme izvoditi, kupiti vojsku, krunu ugrabiti, riči razumiti, mukom zamuknuti* itd.). Osim stajaćih epiteta nalazimo često i neke vrste stajaćih stihova i fraza (primj. »Kad je starac riči razumio«, »ali njemu loša srića biše«, »nije majka rodila junaka, što je majka...«, »s crnom ga je zemljom sastavio« itd.). Naići ćemo i na konstrukcije koje su nam poznate iz »Hasanaginice«:

»Zdravo svati došli do divojke,
do divojke i njezine majke,
i zdravo se natrag povратиše«
(Pisma od kralja Tješimira)

»Zdravo bane do divojke dođe
i zdravo se natrag povratio«
(Pisma od rata Jure Kastriotića...)

Tu su i mnoge druge osobitosti usmene poezije, kao što je primjerice vokativ umjesto nominativa, miješanje ijekavskih i ikavskih oblika, većinom da bi se stigla deseteračka silabičnost, zatim glasovna ponavljanja, osobito anafora i anadiploza, te mnoge sintaktičke posebnosti.

Ipak, ima kod Kačića i nekih odstupanja od struktura koje bi bile tipične za usmeno stvaralaštvo. On primjerice u nekim pjesmama gotovo sustavno upotrebljava srok, što je u njegovo vrijeme bila neizbježna pojava u učenom pjesništvu. To je posebno vidljivo u prednjem dijelu njegove pjesmarice, gdje se u deseteračkim pjesmama javljaju parni srokovni tipa AA BB, a u dvjema osmeračkim pjesmama (Poskočnica koja se može u kolu pjevati i Versi cesara Konstantina Velikoga) katreni s naizmjeničnom rimom ABAB gundulićevskog jezičnog i poetskog izraza. Vjerojatno pod istim utjecajem Kačić i svoje deseterce vezuje u katrene dajući im značenje ritmičkih i misaonih cjelina. Što je i razumljivo, upravo se navedene osmeračke pjesme, koje se po tematici uključuju u cjelinu njegova djela, po poetici potpuno udaljuju od deseteračkih pjesama. U tim su tekstovima gotovo potpuno izostavljeni stajaći epiteti poznati u folklornom pjesništvu, a kojih elemenata ima i u Gundulićevim stihovima, osobito u

»Osmanu«. U Kačićevim se osmeračkim katrenskim strukturama mogu zapaziti primjeri pjesničkih sintagmi srednjovjekovnoga hrvatskog osmeračkog pjesništva (»kako mudri to nas uče«, »znam očito«, »svaka ona«, »gorke suze«, »križ priteški«, »suzam ću te polivati« itd.), ali i onih iz Gundulićeva poetskog arsenala (»dilovanja plemenita«, »slovinse su te države«, »svemu puku slovinskomu«, »u istočne strane gori«, »i sakrio kopje bojno«, »groznim suzam njegov obliva«, »gorko plače i uzdiše« itd.). To je vjerojatno bio Kačićev pokušaj da njeguje i učeni poetski izraz, ali ipak je u njegovoj poeziji, ne bez potrebnog smisla i velikog razloga, prevagnula orijentacija k usmenoj hrvatskoj deseteračkoj pjesničkoj tradiciji.

Zato su navedeni primjeri samo neki elementi, pa bili uzeti iz folklornoga ili umjetničkog fonda, elementi koji su normalan dio gradnje svakoga umjetničkog književnog djela. Ali ono što upravo Kačićevu poeziju čini osebjnom to je njezina prosvjetiteljska uloga, to jest izrazita didaktička namjena. Želja da pouči najšire slojeve, pa i nepismene seljake i čobane, o važnijim događajima iz prošlosti, o višestoljetnoj upornoj borbi za očuvanje nacionalnog identiteta, nametnula je i posebne zahtjeve u komponiranju njegovih pjesama. Njegova pouka se zasniva na utvrđenim činjenicama, u ovom slučaju na vjerodostojnim povijesnim zbivanjima, a njegovi su čitatelji »sadašnji i posljednji vitezovi« oni koji se »mogu ogledati kako u zrcalo u hrabrenita vojevanja i glasovita junaštva svojih dida i šukundida, da ih slobodno i veselo mogu naslidovati i s općenitim neprijateljom boj biti«, kako kaže u predgovoru drugog izdanja »Razgovora« 1759. Nastojeći da u svoje stihove ugradi povijesnu istinu, on je pojedine činjenice »pompljivo izvadio iz knjiga latinskih, talijanskih i hrvatskih, iz različitih pisama i karata, diploma, dukala, atestata, davorija i svidožbe staraca, redovnika i svitovnjaka«. Zato je i došao u sukob s nekima za čije pretke nije imao potvrđenih dokumenata, iako je drugo izdanje svoga »Razgovora« nadopunio i obogatio novim pjesmama, i to onim ličnostima za koje je pronašao vjerodostojne i dokumentirane potvrde.

U tom je smislu značajna njegova »Pisma od grada Zadvarja«, koju je u prvom izdanju »Razgovora« tiskao prema varijanti kako ju je čuo od narodnog pjevača. Donoseći u drugom izdanju svoje knjige drugu, odnosno svoju varijantu, on izjavljuje: »Ova je pisma i prija od mene štampana, ali nije sve kako je ovde, jer sam je štampa, kako sam je čuo pivati; ali budući istorije štio i drugačije od mudri ljudi razumio, eto je prikazujem svitu, kako se je dogodilo.«¹⁰ A u čemu

je ta razlika? Pjesma se temelji na razgovoru između Vlačića kiridžije, koji se pita kako je Zadvarje odbilo Turke godine 1685, i vile koja ga »iz gorice dozivlje« i odgovara mu navodeći kako su gradu prišli u pomoć »od sinjega mora đenerale, / od Kotara Janković Stojane, / od Primorja Tomica vojvoda«. U osnovi Vlačićeva pitanja stoji proširena antiteza: *ne čudim se* (Beču, Petru Varadinu, Šibeniku, Sinju i Drnišu), *već se čudim* (Zadvarju, gradu na kamenu), a vila u svom odgovoru iznosi kako je uhvaćeno dvjesto živih Turaka. Tu prvu verziju pjesme Kačić završava efektnom ironijom koju gradi na činjenici da su zarobljenici poslani na teški galiotski posao:

K sinju moru Turke povedoše,
đeneralu banu darovaše.
Ban ji meće u galiju tanku,
ne bi li se vozit naučili.

Proučivši neke povijesne knjige¹¹ Kačić u drugom izdanju ispravlja i mijenja neka imena onih koji su pomogli u obrani grada. Tako je otpao Stojan Janković iz prve verzije, a preciznije su navedeni:

od sinjega mora ormanice,
od Poljica poljički knezovi,
od Omiša Dešković Stipane,

od Makarske Lučić kolunele,
od Igrane Tomica vojvoda,
od Lavčana Juričević kneže,
a od Župe mladi krajišnici.

Pjesnik donosi i novi podatak o poginulim Turcima: »Pet stotina glava od-sikoše«, a za zarobljene navodi samo da ih je bilo mnogo. U nastojanju da bude što istinitiji Kačić daje veće značenje nabranjanju činjenica i podataka. Tako je on izostavio one efektne stihove na završetku, što je imala ranija verzija, koja je drugačijim odnosom prema činjenicama bila bliža duhu narodne poezije, pa je imala i jaču poetsku poruku.

Kao primjer Kačićeva prosvjetiteljskoga poetskog postupka još će nam značajnija biti usporedba dviju njegovih pjesama o Janku Sibirjaninu. Tom junaku

pjesnik je posvetio nekoliko svojih pjesama, za koje navodi da »slide pisme vojvode Janka, rečenoga Sibirjanina, koji vojeva u isto vreme kada i Jure Kastriotić, rečeni Skenderbeg, izvađene iz različiti istorija«¹². Takva je i prva pjesma iz te skupine, čiji je sadržaj o Jankovim pobjedama, doduše, zaodjenut elementima folklornoga pjevanja (tu je vila koja Janku donosi vijesti s bojišta), ali u opisu konačnih bitaka pjesnik insistira na tačnom nabranju poginulih i zarobljenih, na redanju zemalja i pokrajina koje je Janko u pobjedničkom naletu zauzeo:

Car je svoje poslušao sluge
ter pokupi vojsku na sve strane:
sto i dvajest iljada Turaka
krajšnika, po izbor junaka, ...

Jedva Janko toga dočekao,
šest iljada izabra konjika ...

Posikoše Ungarci Turaka
dvajest i pet iljada junaka,
pet iljada živi ufatiše,
Vladislavu kralju darovaše.

Brojke koje Kačić navodi nemaju neko simbolično značenje niti spadaju u skupinu stalnih brojki iz folklorne pjesničke tradicije. One vjerojatno odgovaraju navodima kako ih je pjesnik našao u povijesnim zapisima (car šalje na Janka Saban-pašu s »osamdeset iljad vitezova«, a Janko pobijedi pašu s »petnajest iljada«; car zatim šalje »sto i dvajest iljada Turaka«, a Janko »šest iljada izabra konjika«; Ugri posijekoš »dvajest i pet iljada junaka, pet iljada živi ufatiše«). Isto tako pjesnik će tačno redati nazive područja koja je Janko osvojio:

Kralj ungarski začudi se jako,
što učini vojevoda Janko:
diže vojsku, ode na Bugare
ter osvoji zemlju Bulgariju.

Ide s vojskom malo ponprida
i porobi ravnu Romaniju,
Romaniju i Macedoniju
do Jedrene, grada bijeloga.

Iako je pjesnik unosio i neke poetske oblike (primj. anadiplozu: ... ravnu Romaniju, / Romaniju i ...), ipak mu je glavni cilj bio iznijeti povijesnu istinu, što potvrđuje i svojim komentarom na kraju pjesme: »Ovo su rati i mejdani poglaviti vojvode Janka i cara Murata, koji se zгодиše na 1442 i na 1443; a što se je prija i posli zgađalo, za ne uzmožati velika govorenja, sve stvari ne mećem, nego samo poglaviti je. Sagredo drugojačije imenuje rečene paše; može biti da su se i na veće načina zvali, kako se i sada velika gospoda običaju zvati«. Još bolje to potvrđuje Kačić bilješkom na kraju pjesme 42. u drugom izdanju: »Rečena pisma bi izvađena iz različiti istorija latinski i talijanski. Ko li želi vas događaj obilat i svršeno znati, neka štije Sagreda, kronike reda s. Frane i knjige, koje se zovu Joannes triumfans. Nahodi se rečena pisma i u prvim mojim knjižicam od pisama, ma su u njoj mnoga pomanjkanja i erori, navlastito u broju od godišta i u imenovanju cara, koja bi brez moje volje i znanja na štampu metnuta, kakono i druge mnoge stvari«. ¹³

Drugačije su pjesme o istom junaku koje Kačić izdvaja kao posebnu skupinu pa ih najavljuje riječima: »Slide pisme vojvode Janka, koje općenito pivaju Dalmatini, Bošnjaci, Ličani i ostali od slovinskoga jezika narodi«. ¹⁴ Još je važnija Kačićeva pripomena u nastavku: »Lipe su slušati, ako i nije moguće da su posve istinite«. Očito je kako je Kačić tim dvjema pjesmama želio učiniti ustupak umjetničkom kriteriju, cijeneći vrijednosti izvorne usmene pjesničke predaje, pri čemu povijesni događaj služi samo kao građa pa i kao okosnica, koja će se tijekom vramena prilagođivati i mijenjati kako bi bila u što adekvatnijoj funkciji umjetničke poruke stvaralačkog pojedinca. U pjesmi drugoj po redu (»Pisma od Sekule, Jankova netjaka, divojke Dragomana i paše Mustaj-bega«) opisuje se ženidba Sibirjanin Janka i pomoć koju mu je pri tome pružio prijatelj Sekul Bugarin. Zanimajući povijesnu istinu, narodni je pjesnik, da bi istaknuo poteškoće na koje je Janko nailazio, unio poznati motiv folklorne poezije — savlađivanje prepreka koje se kao zadaci i kao uvjet nameću junaku. Povijesne činjenice ovdje nisu bitne pa ovaj tekst, kao skladna pjesnička cjelina, nosi poantu na onom mjestu gdje Sekul na lukav način uspijeva doznati koja je djevojka namijenjena Janku i tako spašava život svome prijatelju.

Kačić je, dakle, znao razlikovati prave umjetničke vrijednosti, to jest pjesme koje su »lipe slušati« od pjesama u kojima umjetnička poruka ustupa mjesto praktičnoj namjeni poučavanja. Taj svoj smisao za pjesničku kvalitetu pokazao je i on sam u tekstovima u kojima nije bio sputan vjerodostojnošću povijesnih činjenica, pa se, kao u pjesmi »Pisma od kralja Vladimira«, mogao prepustiti doživljajima onako kako su mu navirali. Ali u većini, gradeći svoje pjesme na poetici usmene poezije s jedne te takozvane umjetničke ili učene s druge strane, on je obje te poetske komponente stavio u službu didaktičnosti i prosvijećenosti. Naime, prosvjetiteljsko doba, čiji je poziv Kačić tako snažno osjećao, bilo je jače od njegova osjećaja za istinsku umjetninu. Zato je prosvjetiteljska odnosno didaktička namjena u njegovim pjesmama utjecala na formiranje posebne, mogli bismo reći *prosvjetiteljske poetike*, čije glavne elemente, bilo u kompoziciji teksta ili u stilskim osobitostima, tek treba početi sustavno istraživati.

BILJEŠKE

¹ Terminu »umjetnička« dodao sam i »učena«, da bi se jače istakla tradicija hrvatske autorske poezije od Marulića do Gundulića i Vitezovića. Time se izbjegava primisao da folklorna književnost nije i umjetnička, tj. da nema umjetničke vrijednosti.

² Od dosta brojne suvremene literature o Kačiću ovdje navodim samo monografiju F. S. Perilla: *Rinnovamento e tradizione* (Tre studi su Kačić), Schena ed., Fasano di Puglia, 1984, osobito poglavlje »Storia e folclore« (str. 21-184), gdje autor obrađuje dva važna kompleksa na kojima počiva poetika Kačićeva »Razgovora ugodnog«.

³ Navodim prema citatu u bilješci 11 Perillove monografije (str. 26). Uz Babića Perillo obrađuje i druge crkvene pjesnike, koji su bili protivnici folklorne, usmene predaje i najčešće u zamjenu za narodne predlagali vjerske tekstove (str. 23-28).

⁴ V. poglavlje »Storia e folclore«.

⁵ I. Lovrić: *Osservazioni sopra diversi pezzi del »Viaggio in Dalmazia« del s. abate Alberto Fortis, Venezia 1776*. Navodim prema M. Kombol: *Povijest hrvatske književnosti do preporoda*, II. izd., Zagreb 1961, str. 365.

⁶ Prema izdanju A. Kačić Miošić: *Razgovor ugodni naroda slovinskoga* (ur. T. Matić), Zagreb 1956, str. 30.

⁷ V. predgovor »Bratu štociu« iz I. izdanja, nav. djelo str. 29.

⁸ Ibid.

⁹ Citati prema navedenom izdanju »Razgovora« iz 1956.

¹⁰ Vidi »Djela Andrije Kačića Miošića« (prir. T. Matic), knj. 1, »Razgovor ugodni«, Stari pisci hrvatski XXVII, JAZU, Zagreb 1942, str. 567.

¹¹ Kačić u dodanoj bilješci navodi i podatke o knjizi kojom se služio: »Sve se ovo naodi u knjigam talijanskim, navlastito u istorijam, koje se zovu: *Lega sacra &c.*, na listu 250, gdi počimlje ovako: *Per riparare &c.*« Ibid.

¹² To su pjesme pod br. 39-42 u drugom izdanju. Vidi SPH knj. XXVII, 1942, str. 317-332.

¹³ Nav. djelo., str. 322 i 332.

¹⁴ To su pjesme pod br. 43 i 44 (SPH XXVII, str. 332-336).